

LIBERTARIANISMUL ȘI VIITORUL LIBERTARIANISMULUI DE DREAPTA

Mirela ȘORUNGA¹,
Cristina LAZARIUC^{2*}

¹ Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Calculatoare, Informatică și Microelectronică, Departamentul Ingineria Software și Automatică, grupa TI-206, Chișinău, Republica Moldova

² Universitatea de Stat din Moldova, Școala Doctorală Istorie, Arheologie și Filosofie, drd., anul II, Chișinău, Republica Moldova

* Autorul corespondent: Lazariuc Cristina, cristina.lazariuc@ssu.utm.md

Abstract. *Libertarianism is a politico-philosophical doctrine and a movement that supports freedom as a basic principle. Libertarians try to maximize autonomy and political freedom, freedom of choice, individualism, voluntary associations, and share a skepticism of authority and state power. Different schools of libertarian thought offer a range of views on the legitimate functions of state power and are often for restricting or dissolving coercive social institutions. Different categories have been used to distinguish different forms of libertarianism. Usually, there are two major groups: right-wing libertarianism and left-wing libertarianism. The right is just a parasite based on the ideas of classical liberal doctrine and because it hides behind goals incompatible with reality, it has no future.*

Cuvinte cheie: *anarhie, libertate, natura omului, proprietate privată, stat, viitor.*

Introducere

În ultimul timp, tot mai multă popularitate preia cartea „Revolta lui Atlas” (eng. – „Atlas Shrugged”) de Ayn Rand, operă semiartistică, datorită căreia ideea libertarianismului a devenit atât de clară, pe înțeles și apropiată multor cititori neversați, încât orice încercare de interpretare a lipsei valorii și semnificației acestei cărți este percepută ca agresiune, ori tentativă de totalitarism, intervenție sau chiar imixtiune obraznică. În acest sens, ne propunem o analiză a libertarianismului ca concept și ca perspectivă de dezvoltare în viitor, evidențiind atât semnificațiile acestuia, cât și punctele vulnerabile, incompatibile cu societatea contemporană.

Preistoria libertarianismului

Din punct de vedere filozofic, libertarianismul își are originea în liberalismul clasic al secolului al XIX-lea. Cuvântul „libertarianism” și adjectivele precum „libertarian” (engleză) sau „libertaire” (franceză), apar pentru prima dată în mijlocul sec. XIX-lea în dicționarele socialiștilor sau reprezentanților libertarianismului-social, sau cum sunt considerați des, anarhiștilor sau comuniștilor-libertarieni. Cei mai evidențiați reprezentanți aici fiind Pierre-Joseph Proudhon, Sam Dolgoff, Ludwig von Mises, Friedrich Hayek, Ayn Rand, Murray Rothbard, Robert Nozick și David Friedman. Anume în acest mediu pentru prima dată apare noțiunea de libertarianism. Dar încă mai înainte acest termen apare în noul *Dicționar universal etimologic englez*, (1849, volumul 2, pagina 71), unde înseamna „cei care susțin liberul arbitru”, în antiteză cu *determinismul*. Deci, cei care cred în liberul arbitru erau numiți *libertarieni*. Al doilea sens apare în 1857, peste 8 ani, într-o scrisoare a lui Pierre-Joseph Proudhon, care lupta pentru desființarea proprietății private, pentru libertatea absolută, dar care nu aprecia îndeajuns libertatea femeilor. Drept rezultat, acesta primește o scrisoare de avertizare de la Joseph Déjacque cu o critică dură la adresa sa, învinuindu-l că se pronunță negativ față de femei și susținând că în problema libertății femeilor Proudhon este anarhist pe jumătate; „liberal, ci nu libertarian” – „anarchiste juste-milieu, libéral et non libertaire” [1].

Ce este libertarianismul

Ce se înțelege de regulă sub libertarianism? Libertarianismul este o doctrină economică, filosofică, politică, care pune în fruntea mesei libertatea omului, susține piața liberă și este contra intervenției statale în sfera de piață. David Boaz, scriitor liberal și vice-președinte al Institutului Cato, scrie că, „libertarianismul este doctrina potrivit căreia fiecare persoană are dreptul să își trăiască viața în orice fel în care aceasta crede de cuviință atât timp cât, acea persoană, respectă drepturile egale ale celorlalți indivizi“ și că, „liberalii apără dreptul fiecărei persoane la viață, libertate și dreptul la proprietate – drepturi pe care oamenii le au în mod natural, înainte ca orice formă de guvernământ să fi fost creată” [2]. Astfel, libertarianismul este o doctrină politică ce susține libertatea individuală, în special libertatea de exprimare și de acțiune. Este descris adesea ca o variantă radicală a liberalismului și include diverse convingeri și/sau organizații ce pledează fie pentru reducerea la minimum a implicării statului în viața socială și politică a unei comunități, fie pentru eliminarea totală a rolului acestuia [3]. În definitiv, scopul suprem al acestui curent de gândire este maximizarea libertății/libertăților individuale și a libertății în general.

De regulă, libertarienii totalmente neagă statul, apropiindu-se de anarhie. Un exemplu în acest sens este lucrarea lui Robert Nozick - „Anarchy, State, and Utopia”, care la maxim se apropie de anarhism și căruia nu îi este teamă să utilizeze acest cuvânt. Sau, dacă nu neagă statul întru-totul, se referă la o intervenție cât mai mică a acestuia. De facto, este o sistem care reglementează următoarele reguli ale jocului: realizarea libertății, activității, responsabilității, talentelor noastre – este piața liberă. De aceea, statul în acest sens este mai devreme o amenințare a proprietății private, iar libertarienii au nevoie de o libertate absolută. Deci, libertarienii sunt oamenii, politicienii sau oamenii de afaceri, filosofii, care comunică câteva idei de bază:

1. ...în primul rând, avem nevoie de libertatea individuală;
2. ...aderăm pentru proprietatea privată în sensul puternic și absolut al acestui cuvânt;
3. ...aderăm pentru o piață liberă și nereglementată;
4. ...considerăm că statul trebuie să fie sau nul, sau să se implice într-o măsură cât mai mică, întru-cât rolul lui este doar unul de balanță. Și toate acestea în numele libertății omului.

Există diferite tipuri de libertarianism, a căror principii sunt mai puțin familiare sau acceptabile. De exemplu, există libertarieni care sunt contra oricărei statalități, împotriva salariului minim, pe care îl consideră drept jaf, împotriva pensiilor, care pentru ei este egală cu o interferență în interesele private, împotriva impozitelor (cu referiri pline de umor la Bill Gates și Michael Jordan, Michael Sandel introduce noțiunea libertariană conform căreia impozitarea redistributivă – impozitarea celor bogați pentru a ajuta pe cei săraci – este asemănătoare cu munca forțată, deci este o agresiune, care nu ar trebui să existe ca normă). Aceștia favorizează liberalizarea deplină a tuturor prohibițiilor de tipul muncii sexuale, consumului de droguri sau practicării jocurilor de noroc. Unele grupuri de libertarieni sunt contra vamei și limitarea deplasării.

Libertarienii abordează teme sociale importante, precum ar fi *morală*. Ei susțin că nu sunt agresivi și toate disputele și conflictele vor să le rezolve prin concurență, business, comerț, satisfacerea propriilor interese, de aceea ei sunt împotriva războiului și împotriva oricărei forme de violență. De asemenea, comunică despre o proprietate a propriului eu, care poate fi înțeleasă diferit. Proprietatea asupra propriului sine nu înseamnă că eu sunt absolut liber să dispun de corpul meu în felul care îmi place, deși unii consideră astfel, ci înseamnă că alții nu au voie să mă percepă drept un obiect de manipulare. Eu nu sunt dependent de părerile și acțiunile externe, de aceea sfaturile statului pe teme ca religia, năzuințe și scopuri nu sunt admisibile. Nici un fel de paternalism, nici un fel de legislație pe tema moralității, ce este bine sau rău noi evaluăm singuri și nu avem nevoie de nici o instanță specializată.

Deși libertarianismul ar putea fi susținut ca o teorie completă a permisibilității morale, totuși acesta este interpretat aproape întotdeauna ca o teorie a dreptății într-unul din cele două sensuri. Într-un sens, justiția este preocupată de îndatoririle morale pe care le datorăm altora. Nu se adresează îndatoririlor impersonale (îndatoririlor nimănui) sau îndatoririlor datorate sinelui.

Într-un al doilea sens, justiția este preocupată de îndatoririle executabile din punct de vedere moral pe care le avem. Nu se referă la îndatoririle pentru care este nepermis să folosești forța pentru a asigura conformitatea sau pentru a remedia neconformitatea (de exemplu, a pedepsi). Vom considera aici libertarianismul ca o teorie a justiției în fiecare sens [4].

Libertarianismul de dreapta și libertarianismul de stânga

Vom numi *libertarianismul de dreapta* tot ce am descris până la acest moment. În general, „libertarianismul de dreapta” a fost descris ca fiind forma cea mai răspândită a libertarianismului în Statele Unite ale Americii. Iar *libertarianismul de stânga* diferă de *cel de dreapta* prin faptul că consideră ori că proprietatea privată nu există în genere, ori încearcă să-i atribuie un rol de importanță secundă. *Libertarianismul de stânga* vede în stat un instrument de rezolvare a problemelor importante, încearcă să împace libertatea cu justiția, pe când *cel de dreapta* consideră ideea de justiție una neactuală și este de părerea că adevărat este să nu se vorbească deloc de dreptate, ci de a pune accent pe oamenii activi, creativi și talentați. *Cel de stânga* vede statul ca un instrument de redistribuire dreaptă a bunurilor, că statul trebuie să reguleze piața, să redistribuie veniturile. Un reprezentant al libertarianismului de stânga este Michael Otsuka. În ciuda acestor categorisiri, libertarienii resping, de obicei, descrierea ca fiind de „stânga” sau de „dreapta”.

De ce libertarianismul nu are un viitor?

Criticii libertarianismului consideră că ideile ce privesc libertatea personală și libertatea economică sunt contradictorii și imposibil de susținut. Criticii de tip “stângist” argumentează cum capitalismul de tip “laissez-faire” conduce la inegalitate socială, sărăcie și la imunitatea celor bogați în fața legii. Dreapta, se concentrează asupra chestiunilor de tradiție și moralitate, argumentând că libertatea prea largă încurajează comportamentele indecente și imorale și subminează religia [3]. În acest sens, considerăm că slăbiciunea libertarianismului poate fi exprimată în 5 puncte inconsistente ale acestui sistem:

1. Natura omului. Libertarienii înțeleg natura omului ca un individ abstract, care este activ, responsabil, talentat, poate lua decizii proprii mereu în folosul lui. Un astfel de individ cred că nici nu poate exista. Actualmente se consideră că omul în genere este lipsit de liberul arbitru, iar deciziile proprii îi sunt indisponibile. Noi oamenii nu suntem liberi pentru a alege, nu avem voință liberă, deciziile noastre sunt determinate de factori istorici, de tradiție, religie, de mediul social și o neurofiziologie. Personal, consider de asemenea că libertatea alegerii fără de o cultură intelectuală, religioasă este un mit. Cert este faptul că trăim într-o lume unde prăpastia între bogat și sărac crește într-o progresie geometrică, clasa mijlocie treptat dispare, iar toată bogăția este concentrată într-un cerc restrâns de oameni. Iar oameni activi, duri și puternici mental, pe care îi descriu libertarienii ca figură normativă a doctrinei lor, sunt doar o minoritate. Ceea ce ar însemna de fapt că libertarienii nu sunt atât de calmi, ci, din contra, chiar agresivi, încercând să pună accent pe un tip anumit de oameni, din care nu facem parte majoritatea. Actorul, filosoful, omul de știință, profesorul - majoritatea oamenilor nu se încadrează în limitele acestor criterii, astfel libertarienii propun reguli ale jocului, după care unii câștigă anticipat. Pentru că în lumea contemporană baletul nu poate fi atât de solicitat, precum sunt lucrurile care se răspândesc și care cunosc o cerere impozantă pe piață. Nu poate Bach să concureze cu tik-tokul sau cu muzica rock sau radio-șanson.

2. Înțelegerea falsă a naturii economiei.

Thomas Piketty și Otto von Stierlitz, susțin că natura economiei este schimbătoare și că oamenii trebuie să depună mult efort pentru a construi o economie de bun comun (competitiv). Resursele de pământ, resursele naturale nu trebuie să mai rămână un obiect de manipulare. De aceea, noi nu mai putem construi economia din interesele unor grupuri mai mici. Pentru că în acest fel nu pot fi rezolvate principalele provocări ale omenirii – provocări ecologice, provocări legate de migrație, de boli infecțioase etc. Medicii și analiștii susțin că coronavirusul este doar în început - Secolul XXI va fi secolul pandemiilor. Pentru prevenirea răspândirii, protecție de infectare și tratament trebuie construite centre medicinale mari și consolidată o medicină puternică, proiecte

care pentru libertarieni nu ar fi rentabile, deoarece constituie cheltuieli fără profit, iar pentru implementarea lor se necesită prea mulți bani (la fel ca economia verde, energia verde). Deci sunt în afara categoriilor de cerere, venit, concurență.

3. Natura relațiilor sociale. Natura relațiilor sociale nu poate fi natura cererii-ofertelor, concurenței, câștigurilor și pierderilor. Oamenii trebuie să se unească, să se debaraseze de ideile de câștig-pierdere, concurență, trebuie să coopereze și interacționeze, într-o politică de bun comun.

4. Libertanietatea de dreapta ne-a impus că scopul omului este succesul, căruia i-au dat un context economic și necinstit. Pentru ei omul de succes este cel care câștigă mult, își permite lucruri de lux; omul care a obținut succes în acest câmp de luptă, care anticipat a fost rezervat de un grup restrâns de oameni. Considerăm că acest model de gândire necesită o reformare: este nevoie de promovarea unei economii de bun comun, introducerea în actualitate a încercărilor de a răspunde la principalele provocări globale care există și urmează să apară, reevaluarea scopurile oamenilor, care nu trebuie să se centreze pe câștigarea cu orice preț a cât mai multor bani, ci pe construirea unor relații interumane de cooperare și ajutor reciproc. De asemenea, trebuie revendicat spiritul de concurență și întrecere prin instituirea altor valori și principii, mai bune sau măcar atât de bune cum se presupunea în înțelegerile primare a ceea ce este libertarianism, și nu ceea ce s-a instituit în urma parazitării doctrinei ideilor liberaliste clasice.

5. Există câteva întrebări, la care doctrina libertariană nu poate răspunde, iar uneori preferă să nu răspundă intenționat. De exemplu, de către cine va fi garantat pactul de neagresiune a libertarienilor, cine se va lupta împotriva monopolurilor mari, dacă nu va fi un stat puternic, și, nu în cele din urmă, cum vor funcționa instanțele judecătorești în acest sistem.

Concluzii

Așadar libertarianismul este simultan o ideologie politică, o teorie a statului și o morală. Pentru a generaliza ideile centrale ale studiului nostru, vom reitiera că libertanietatea care există la moment nu are viitor, pentru că se bazează pe înțelegeri greșite ale voinței, conștiinței, naturii omului, pe un sens învechit al economiei, al proprietății private, a relațiilor sociale, politice, sensurilor și valorilor omenești. De aceea, această concepție formată de acei reprezentanți ai umanității, care au uzurpat idei faimoase din liberalismul clasic din diferite doctrine și au format un alt tablou, de fapt ascunde o realitate cu totul schimbată. Lumea le aparține celor, pentru care mediul principal de realizare este piața, care mai este și una neliberă. Libertanietatea, de fapt, poate părea atât de provocatoare și frumoasă - o teorie în care lumea nu cunoaște nici violență, nici agresivitate, doar activitate, doar creație și talent - în realitate este o minciună. Astfel libertarianismul de dreapta nu are viitor, pentru că lumea este în continuă schimbare, transformare, dezvoltare, iar principiile de bază pe care se axează libertarianismul, nu-și vor găsi sprijin în secolul XXI. Secolul XXI nu va fi secolul libertarianismului, iar această constatare este confirmată și prin veșnica luptă a omenirii dintre bine și rău, în general, și binele comun și ambițiile individuale, creativitatea spirituală și bogăția materială, în particular.

Referințe:

1. Dejacque, J. *On the Human Being, Male and Female*. (Letter written to P. J. Proudhon by Joseph Dejacque in 1857). [online]. [accesat 20.01.2021]. Disponibil: <https://theanarchistlibrary.org/library/joseph-dejacque-on-the-human-being-male-and-female>
2. Boaz, D. *Communitarians and Libertarians*. [online]. [accesat 12.02.2021]. Disponibil: <https://www.cato.org/blog/communitarians-libertarians>
3. Barbu, M., Cirnu, C. E., Neagoe, A. *Uniunea Europeană din perspectiva libertarianismului*. [online]. [accesat 22.02.2021]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/273771304_Uniunea_Europeana_din_perspectiva_libertarianismului
4. Vallentyne, P. „*Libertarianism*”. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. [online]. [accesat 10.02.2021]. Disponibil: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2014/entries/libertarianism/>